

*Maciej Frendzel**

**WYBRANE ZAGADNIENIA Z ZAKRESU IDENTYFIKACJI
I PREZENTACJI PRZYCHODÓW Z DZIAŁALNOŚCI ZWYKŁEJ,
INWESTYCYJNEJ I FINANSOWEJ**

1. WPROWADZENIE

Jednostki gospodarcze prowadzą swoją działalność gospodarczą w różnym zakresie, często wykraczając poza określony sektor branżowy. Nawet podmioty koncentrujące się na ściśle zdefiniowanej działalności operacyjnej dokonują dodatkowych transakcji, które, choć nieuznawane za działalność operacyjną, są świadomie zarządzane i mogą być z pewnej perspektywy uznane za działania zwykłe i normalne. Przykładem mogą być tutaj transakcje rozliczenia pozycji w walucie obcej i powstające na nich różnice kursowe (na przykład rozliczenie należności i zobowiązań handlowych), kwoty otrzymywane w związku z wynajmem zbędnej powierzchni magazynowej, zyski i straty na instrumentach pochodnych zabezpieczających transakcje lub salda operacyjne, kwoty odsetek naliczanych i otrzymywanych na lokatach bankowych, dywidendy otrzymywane od spółek, do których wyodrębniono część działalności podstawowej itp. Zasadniczym pytaniem jest to, według jakiego kryterium i z jakiej perspektywy jednostka powinna klasyfikować takie dodatkowe transakcje i w jaki sposób je prezentować. Kwestią problematyczną jest ustalenie, czy jednostka powinna wyróżniać transakcje operacyjne, pozostałe operacyjne, finansowe (i ewentualnie w przypadku polskich rozwiązań nadzwyczajne), a może operacyjne, inwestycyjne i finansowe, czy też istota podziału leży w innym podejściu.

Przyjęta klasyfikacja może istotnie przekładać się na prezentację transakcji w rachunku zysków i strat i przez to na ocenę podmiotu przez inwestorów bądź wierzycieli. Problem ten jest szczególnie istotny w kontekście stosowania standardów międzynarodowych, ponieważ regulacje te pozostawiają dużą swobodę oceny i możliwości kształtowania i dostosowywania rachunku zysków i strat do specyfiki jednostki (ewentualnie sprawozdania z całkowitych dochodów, jeżeli jednostka nie prezentuje odrębnego rachunku zysków i strat). Zbliżony problem pojawia się również dla niektórych pozycji w przypadku

* Dr, Katedra Rachunkowości, Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego.

stosowania ustawy o rachunkowości¹, gdy przepisy nie wskazują jednoznacznie sposobu ujęcia skutków transakcji, pozostawiając ujęcie przychodu działalności operacyjnej lub pozostałego przychodu operacyjnego ocenie jednostki². Przyjęte przez dany podmiot rozwiązania powinny być zawarte w polityce rachunkowości i stosowane systematycznie w kolejnych okresach sprawozdawczych.

Niniejszy artykuł podejmuje problematykę właściwej prezentacji przychodów, zysków, kosztów i strat z działalności nieuznawanej za działalność operacyjną. Celem opracowania jest zatem wskazanie różnych możliwości prezentacji pozycji wynikowych w rachunku zysków i strat w zależności od różnych rozwiązań przyjętych przez kierownictwo w polityce rachunkowości. Podstawą do przygotowania artykułu były analiza i interpretacja regulacji rachunkowości, studia literaturowe oraz analiza sprawozdań finansowych spółek giełdowych notowanych na Londyńskiej Giełdzie Papierów Wartościowych (*London Stock Exchange*)³.

2. ISTOTA I ROLA RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT

W teorii rachunkowości można wyróżnić dwa podstawowe podejścia do roli rachunku zysków i strat oraz bilansu: podejście wynikowe i bilansowe. Podejście wynikowe przyjmuje, że rachunkowość, a przez to i sprawozdawczość finansowa są ukierunkowane na poprawne ustalenie i przedstawienie wyniku finansowego podmiotu i efektywności jego działań⁴. Zadanie to jest w tym podejściu pierwotne wobec prezentacji sytuacji finansowo-majątkowej podmiotu, sytuacja ta jest często bowiem konsekwencją ujęcia lub odraczania w czasie kosztów i przychodów, a także wpływów i wydatków.

Przyjęcie podejścia wynikowego oznacza uwypuklenie pomiaru przychodów i kosztów oraz ich współmierności, a także uznanie rachunku zysków i strat jako nadrzędnego wobec bilansu. Bilans odzwierciedlający aktywa i pasywa jest zatem traktowany jako narzędzie pomocnicze; w konsekwencji tego przedstawia

¹ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 2009, nr 152, poz. 1223 z późn. zm.).

² Por. na przykład wytyczne paragrafu V.1 KSR 5 *Leasing*.

³ Postawioną hipotezę badawczą i sposób jej weryfikacji przedstawiono w punkcie prezentującym wyniki badania.

⁴ Zob. A.A. Jaruga (red.), *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 17. Podejście wynikowe określane jest również w literaturze przedmiotu teorią transakcyjną lub metodą transakcyjną (*performance oriented theory*). Por. A. Helin, K.G. Szymański, *Sprawozdawczość finansowa spółek kapitałowych*, FRR w Polsce, Warszawa 2001, s. 66–69; M. Gmytrasiewicz, *Dyskusyjne metody ustalania i prezentacji wartości według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 53 (109), SKwP, Warszawa 2009, s. 63.

przede wszystkim te pozycje, które nie kwalifikują się do ujęcia w wyniku finansowym danego okresu sprawozdawczego. W podejściu wynikowym (w pewnym uproszczeniu) wykazywane w bilansie aktywa są utożsamiane w dużej części z odraczanymi w czasie kosztami. Obok nich pojawiają się również niezrealizowane wpływy (na przykład należności handlowe, pożyczki udzielone, inne inwestycje finansowe itp.), a także same środki pieniężne. Wykazywane w bilansie pasywa oznaczają przede wszystkim odroczone w czasie przychody oraz przysze wydatki (zobowiązania do zapłaty).

W podejściu wynikowym koszt nie jest definiowany jako pochodna zmian w zasobach lub zobowiązaniach, lecz jako pozycja pierwotna, która odzwierciedla poniesione nakłady, pewne wyrzeczenie, poświęcenie czegoś dla zrealizowania korzyści. Wielkości te są ujmowane w wyniku finansowym, chyba że wiążą się z generowaniem korzyści w kolejnych okresach. Analogicznie pozycją pierwotną są przychody, które również podlegają rozliczeniu w czasie, jeżeli są uznane za przychody kolejnego bądź kilku kolejnych okresów.

W opozycji do podejścia wynikowego znajduje się podejście bilansowe, ukierunkowane na przedstawienie bieżącej sytuacji finansowej podmiotu⁵. Podejście to przewiduje ekonomiczne spojrzenie na jednostkę gospodarczą z perspektywy aktywów, jakimi ona dysponuje, oraz zobowiązań, jakie na niej ciążyą. W tym ujęciu aktywa są definiowane w odniesieniu do czynników określających bieżącą sytuację finansową podmiotu gospodarczego, na przykład zasobów odzwierciedlających przyszłe korzyści ekonomiczne bądź majątku w postaci posiadanych dóbr gospodarczych. Sprawozdanie odzwierciedlające te zasoby i zobowiązania (bilans) staje się podstawowym sprawozdaniem finansowym, a rachunek zysków i strat sprawozdaniem uzupełniającym, obrazującym przychody, koszty, zyski i straty będące pochodnymi zmian w aktywach i zobowiązaniach.

Przyjęte w podejściu bilansowym i wynikowym różne ukierunkowanie rachunkowości jest uwidocznione w definicjach aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów. W świetle obu rozwiązań te same pozycje mogą być wykazane w bilansie, lecz są analizowane z różnej perspektywy. Na przykład

⁵ Zob. A. Jaruga (red.), *Międzynarodowe regulacje...*, s. 17. Podejście bilansowe jest utożsamiane przez niektórych autorów z teorią wartości (*wealth oriented theory*) lub z metodą wartości, wykorzystującymi do wyceny wartości godziwe (bieżące) oraz przewidującymi ujmowanie przeszacowań w wyniku finansowym okresu. Należy wskazać, że samo podejście bilansowe nie wiąże się z konkretną koncepcją wyceny i sposobem ujmowania przeszacowań; może ono wykorzystywać zarówno miary historyczne, jak i bieżące. Por. na przykład A. Helin, K.G. Szymański, *Sprawozdawczość finansowa...*, s. 66–69; J. Samelak, *Zasada ostrożności w teorii i praktyce rachunkowości (głos w dyskusji)*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 38 (94), SKwP, Warszawa 2007, s. 148 oraz E. Jezierska, *Nadrzędne zasady rachunkowości w świetle zmian we współczesnej rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 46 (102), SKwP, Warszawa 2008, s. 65.

maszyna nabyta za środki pieniężne w podejściu wynikowym nie odzwierciedla składnika majątkowego ani zasobu, lecz stanowi poniesiony nakład (koszt), który nie kwalifikuje się do ujęcia w całości w wyniku finansowym okresu, w którym został poniesiony. Nakład ten, czyli pewne wyrzeczenie ze strony jednostki (kwota zapłacona za maszynę) przyczyni się do generowania przychodów w kilku kolejnych okresach i z tego powodu podlega rozliczeniu w czasie. Z perspektywy podejścia bilansowego maszyna jest traktowana nie jako wyrzeczenie czy poniesione przez jednostkę poświęcenie środków pieniężnych, lecz jako składnik majątkowy lub zasób definiowany w odniesieniu do potencjalnych korzyści ekonomicznych, które zostaną dzięki niemu wygenerowane⁶.

Obowiązujące obecnie Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) przyjmują jednoznacznie orientację bilansową. Uwidacznia się to przede wszystkim w definicjach aktywów, zobowiązań, przychodów i kosztów, ale również w dużym nacisku na wycenę początkową i bilansową pozycji prezentowanych w bilansie. Bardzo często standardy międzynarodowe, wskazując sposób ujęcia przeszacowania lub skutków wyceny, ograniczają się jedynie do wskazania, czy jest to element wpływający na wynik finansowy okresu czy na odpowiedni kapitał rezerwowy (prezentowany jako inne całkowite dochody).

Nieco inne podejście przyjmuje ustawa o rachunkowości⁷, która próbuje łączyć zarówno podejście wynikowe, jak i bilansowe. Za orientacją bilansową przemawiają definicje aktywów i zobowiązań, a także podporządkowane im definicje przychodów/zysków i kosztów/strat zawarte w art. 3 ustawy o rachunkowości. Z kolei za podejściem wynikowym przemawiają art. 6, który na mocy zasady współmierności uzasadnia wykazywanie w bilansie kosztów i przychodów odraczanych w czasie, oraz uzupełniające go artykuły 39 i 40 ustawy o rachunkowości.

Należy wskazać, że rozwiązania ustawowe budzą pewne wątpliwości koncepcyjne odnośnie do ich spójności. Nadanie różnej hierarchii przyjętym w ustawie o rachunkowości rozwiązaniom może skutkować różnymi kwotami ujętych aktywów, zobowiązań i wyniku finansowego przez identyczne podmioty. Przykładem mogą być koszty przedkontraktowe ponoszone przez jednostkę w związku z planowaną realizacją kontraktu długoterminowego. Przyjmując orientację bilansową (a więc art. 3), jednostka nie może wykazać takich pozycji jako aktywa, ponieważ nie jest spełniona definicja aktywów (brak kontroli nad zasobami, które skutkowałyby w przyszłości wpływem korzyści ekonomicznych). Z kolei podmiot stosujący zasadę współmierności (art. 6 ustawy o rachunkowości) i bazujące na niej podejście przedstawione w art. 34c (zdanie

⁶ Innym, wyraźniejszym przykładem różnic mogą być różne rozwiązania stosowane wobec nakładów poniesionych na przygotowanie oferty handlowej przed zawarciem umowy lub kosztów akwizycji, które w świetle podejścia wynikowego są rozliczane w czasie, a w świetle podejścia bilansowego nie kwalifikują się do ujęcia jako zasoby.

⁷ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...

drugie) może, czy wręcz powinien wykazać pozycję jako składnik aktywów (mimo braku wypełnienia definicji zawartej w art. 3), jeżeli oczekuje odzyskania kosztów w przyszłości. Wydaje się, że podmiot stosujący ustawę o rachunkowości⁸ powinien przyjąć w polityce rachunkowości zasady, którymi będzie się kierować, ujmując takie pozycje, i systematycznie stosować je do zbliżonych zdarzeń.

3. IDENTYFIKACJA OBSZARÓW RACHUNKU ZYSKÓW I STRAT

Podstawowym celem przygotowania i prezentacji rachunku zysków i strat jest przedstawienie przychodów, kosztów, zysków, strat i obciążeń podatkowych uwzględnionych w wyniku finansowym okresu. Od strony koncepcyjnej istnieje wiele możliwych wariantów wyodrębniania i grupowania elementów wpływających na wynik finansowy⁹. Na przykład struktura może być uzależniona od częstotliwości występowania określonych transakcji w danej jednostce. W takim przypadku przychody i koszty oraz zyski i straty występujące z największą częstotliwością są prezentowane w pierwszej kolejności (pierwszej części tego sprawozdania), a dopiero po nich pojawiają się pozycje występujące rzadziej, kończąc na tych, które występują sporadycznie.

Pewną modyfikacją tej formuły może być wyodrębnienie pozycji ze względu na ich oczekiwaną częstotliwość występowania w przyszłości. W tym ujęciu jest wyodrębniana działalność kontynuowana, która będzie powtarzać się w przyszłości oraz działalność niekontynuowana (zaniechana), która zgodnie z zamierzeniami kierownictwa jednostki będzie wygaszana lub sprzedana (bądź została w danym okresie wygaszona lub sprzedana).

Innym sposobem klasyfikacji pozycji wynikowych jest powiązanie transakcji z działalnością operacyjną jednostki. Rozwiązanie takie przewiduje w dużym zakresie ustawa o rachunkowości¹⁰, która wskazuje na wyodrębnienie następujących elementów: przychody działalności operacyjnej, koszty działalności operacyjnej, przychody/zyski i koszty/straty pośrednio wiążące się z działalnością operacyjną (pozostałe przychody i koszty operacyjne), przychody/zyski i koszty/straty wiążące się z niefinansową działalnością inwestycyjną (pozostałe przychody i koszty operacyjne) oraz przychody/zyski i koszty/straty wiążące się z finansowaniem podmiotu i inwestycjami finansowymi. Dokładna analiza przedstawionej klasyfikacji rodzi jednak wątpliwości, co uznawać za działalność operacyjną, pozostałą operacyjną i finansową. Ustawa o rachunkowości¹¹ oraz

⁸ *Ibidem.*

⁹ Należy podkreślić, że przedstawione poniżej możliwe sposoby prezentacji pozycji w rachunku zysków i strat nie wypełniają wszystkich możliwości w tym zakresie.

¹⁰ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. ...

¹¹ *Ibidem.*

akty wykonawcze i uzupełniające (na przykład krajowe standardy rachunkowości) jedynie częściowo rozwiązują ten problem poprzez wprowadzenie definicji pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych oraz konkretnych zapisów wskazujących ujęcie określonych przychodów/zysków lub kosztów/strat, pozostawiając stosunkowo wiele miejsca ocenie jednostki.

Kolejnym możliwym sposobem prezentacji pozycji wynikowych jest ich uporządkowanie w sposób powiązany z rachunkiem przepływów pieniężnych i wyodrębnionymi w nim obszarami: działalnością operacyjną, inwestycyjną i finansową. W tym ujęciu istotne znaczenie ma zdefiniowanie wskazanych obszarów, różne regulacje, poprzez odmienne określenie tych samych zagadnień, mogą bowiem powodować różne skutki na potrzeby prezentacji. Obowiązujące obecnie regulacje krajowe i międzynarodowe nie przewidują dostosowania struktury rachunku zysków i strat do struktury rachunku przepływów pieniężnych, lecz takie zbliżenie może nastąpić w przyszłości¹². Porównanie tych dwóch sprawozdań, zwłaszcza w kontekście ustawy o rachunkowości, pozwala na stwierdzenie, że pojawiająca się w obu działalność operacyjna i wynikające z niej skutki mogą być różnie określane. Przykładem może być tutaj podejście do różnic kursowych powstałych na należnościach handlowych lub zobowiązaniach handlowych, które w rachunku zysków i strat są wykazywane w działalności finansowej, a w rachunku przepływów pieniężnych w działalności operacyjnej (są na przykład uwzględniane w zmianie stanu takich wielkości). Innym przykładem mogą stanowić przepływy wynikające z instrumentów pochodnych, które w rachunku przepływów pieniężnych mogą być prezentowane w ramach obszaru, w którym są wykazywane przepływy z pozycji zabezpieczanej, a w rachunku zysków i strat w działalności finansowej.

Należy podkreślić, że w niektórych obszarach (na przykład wykazanie przychodów operacyjnych, pozostałych przychodów operacyjnych czy przychodów finansowych) zastosowanie regulacji krajowych wymaga oceny, co jest działalnością podstawową podmiotu. Na przykład część odsetkowa rat związanych z leasingiem finansowym u finansującego może być prezentowana jako przychód operacyjny (ze sprzedaży), jeśli za część działalności podstawowej jest uznawane udostępnianie składników w leasingu, w pozostałych zaś przypadkach będzie to przychód finansowy. Zbliżony problem pojawia się w przypadku wynajmu nieruchomości – uznanie takiej działalności za działalność podstawową (lub jej część) powoduje, że opłaty należne są powiązane z ujęciem przychodu operacyjnego (ze sprzedaży). Jeśli jednak obszar ten jest traktowany jako działalność uboczna, powstają pozostałe przychody operacyjne.

¹² *Preliminary Views on Financial Statement Presentation*, Discussion Paper, IASB 2008.

4. KLASYFIKACJA POZYCJI WYNIKOWYCH W KONTEKŚCIE STOSOWANIA MIĘDZYNARODOWYCH STANDARDÓW SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ (MSSF)

Większe wątpliwości w zakresie klasyfikacji pozycji w rachunku zysków i strat pojawiają się w przypadku zastosowania regulacji międzynarodowych. Wynika to ze wskazanej wcześniej specyfiki przepisów międzynarodowych; zazwyczaj wskazują one na ujęcie kwoty w wyniku finansowym okresu bez odniesienia się do konkretnej pozycji rachunku zysków i strat¹³. Oznacza to, że właściwa prezentacja jest uzależniona w dużym stopniu od ocen i założeń kierownictwa jednostki, które powinny znaleźć swoje odzwierciedlenie w polityce rachunkowości i być stosowane systematycznie w kolejnych okresach. Kierownictwo powinno zatem określić m.in.:

- w jakiej pozycji rachunku zysków i strat (RZiS) jednostka wykazuje różnice kursowe powstałe na składnikach operacyjnych (na przykład należnościach i zobowiązaniach handlowych);
- w jakiej pozycji jednostka wykazuje różnice kursowe powstałe na aktywach i zobowiązaniach finansowych (na przykład pożyczkach udzielonych i kredytach zaciągniętych);
- w jakiej pozycji jednostka wykazuje przeszacowania inwestycji finansowych (na przykład czy przeszacowania instrumentów finansowych do wartości godziwej wykazuje w przychodach/kosztach finansowych, czy w innych przychodach/kosztach);
- w jakiej pozycji jednostka wykazuje odpisy aktualizujące aktywa finansowe (na przykład czy w kosztach finansowych, czy w innych kosztach);
- w jakiej pozycji jednostka wykazuje przeszacowania inwestycji niefinansowych (na przykład nieruchomości inwestycyjnych do wartości godziwej);
- w jakiej pozycji jednostka wykazuje zyski/straty ze zbycia inwestycji finansowych (na przykład czy w przychodach/kosztach finansowych, czy w innych operacyjnych);
- w jakiej pozycji jednostka wykazuje zyski/straty ze zbycia inwestycji niefinansowych;
- w jakiej pozycji jednostka wykazuje kwoty tworzonych i rozwiązywanych rezerw¹⁴ itp.

Inny problem związany z klasyfikacją pozycji w rachunku zysków i strat wynika z przyjętego w MSSF pojęcia przychodu z działalności zwykłej (*revenue*)¹⁵.

¹³ Wyjątkiem są m.in. przychody z działalności zwykłej.

¹⁴ Należy podkreślić, że wiele rezerw może być tworzonych w ciężar kosztów operacyjnych.

¹⁵ Niektórzy autorzy tłumaczą pojęcie *revenue* jako przychody operacyjne. Zob. na przykład T. Martyniuk, *Przychody jako kategoria prawa bilansowego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 54 (110), SKwP, Warszawa 2010.

MSR 1 *Prezentacja sprawozdań finansowych*¹⁶, przedstawiając w załączniku różne warianty rachunku zysków i strat, wskazuje, że sprawozdanie to rozpoczyna się zawsze od przychodów określanych angielskim terminem *revenue* (podobne rozwiązanie wskazane jest w paragrafach 102 i 103 MSR 1). Definicję pojęcia przychodu (w rozumieniu *revenue*) zawiera MSR 18 *Przychody* (IAS 18 *Revenue*), który wskazuje, że są to wpływy „korzyści ekonomicznych brutto danego okresu, powstałe w wyniku zwykłej (*ordinary*) działalności gospodarczej jednostki, skutkujące zwiększeniem kapitału własnego, innym niż zwiększenie kapitału wynikającego z wpłat udziałowców”¹⁷. Dodatkowo par 1 MSR 18 stwierdza, że standard ten jest stosowany do przychodów (*revenue*) wynikających z następujących transakcji lub zdarzeń:

- „a) sprzedaży dóbr;
- b) świadczenia usług oraz
- c) użytkowania przez inne podmioty aktywów jednostki gospodarczej, przynoszących odsetki, tantiemy i dywidendy”¹⁸.

Zasadniczą kwestią jest zatem odpowiedź na pytanie, co jest zwykłą działalnością podmiotu gospodarczego. Niewątpliwie w zakres zwykłej działalności wchodzi podstawowa działalność operacyjna. W przypadku podmiotu produkcyjnego będzie to sprzedaż produktów, usługowego – świadczenie usług, handlowego – działalność handlowa, leasingowego – leasingowa itp. Zagadnieniem wymagającym jednak rozważenia jest to, czy zwykła działalność jest zawężona jedynie do tego elementu. Jeżeli jednostka obok podstawowej działalności operacyjnej dodatkowo przeprowadza systematycznie inne transakcje, na przykład świadomie zarządza i lokuje nadwyżki środków pieniężnych na lokatach terminowych (depozytach), udziela pożyczek bądź też inwestuje w obligacje skarbu państwa, to odsetki wynikające z takich transakcji można z pewnej perspektywy uznać za przychody z działalności zwykłej dla tego podmiotu. Analogiczna ocena powinna pojawić się na przykład dla wynajmu powierzchni biurowej czy magazynowej innym jednostkom, jeśli podmiot nie specjalizuje się w takiej działalności. Jeżeli określone działania są prowadzone systematycznie i są świadomie zarządzane, to wpisują się w działalność zwykłą. Analogicznie należałoby ocenić m.in. należne dywidendy. Jeżeli jednostka świadomie dywersyfikuje swoją działalność i inwestuje długoterminowo w inne podmioty wypłacające dywidendy, bądź też wyodrębnia część swoich procesów do innych podmiotów, to z perspektywy sprawozdania jednostkowego może to być działalność zwykła¹⁹.

¹⁶ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, IASB – SKwP, Warszawa 2007.

¹⁷ *International Financial Reporting Standards*, IASB, London 2010.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ W sprawozdaniu obejmującym podmioty podporządkowane (na przykład sprawozdaniu skonsolidowanym) inwestycje takie są eliminowane lub wykazywane metodą praw własności.

Przedstawione powyżej zapisy par. 1 standardu MSR 18 zostały jednoznacznie uszczegółowione w par. 5, który stwierdza: „użytkowanie przez inne podmioty aktywów jednostki gospodarczej powoduje uzyskanie przez nią przychodów (*revenue*) w formie²⁰:

a) odsetek, tj. opłat za użytkowanie środków pieniężnych bądź ekwiwalentów środków pieniężnych lub kwot należnych jednostce gospodarczej;

b) tantiem, tj. opłat za użytkowanie długoterminowych aktywów jednostki gospodarczej, na przykład patentów, znaków handlowych, praw autorskich i programów komputerowych oraz

c) dywidend, tj. rozdzielenia zysków pomiędzy posiadaczy inwestycji kapitałowych proporcjonalnie do ich stanu posiadania poszczególnych rodzajów kapitału”.

Zapisy te nie pozostawiają wątpliwości, że przychody należne z tytułu elementów traktowanych często jako działalność finansowa (lub z pewnej perspektywy działalność inwestycyjna) mogą być wykazywane w ramach przychodów z działalności zwykłej na początku rachunku zysków i strat.

Prezentowana jako pierwszy element rachunku zysków i strat kwota przychodów z działalności zwykłej (*revenue*) podlega rozbiciu na poszczególne tworzące ją istotne elementy bezpośrednio w tym sprawozdaniu lub w informacji dodatkowej do sprawozdania finansowego (MSR 1, par. 97), a także jest dzielona na segmenty operacyjne²¹. Co ciekawe, MSSF 8 wymaga, aby jednostka, odnosząc się do każdego z segmentów operacyjnych, zaprezentowała oddzielnie przychody z tytułu odsetek (*interest revenue*), jeżeli są one istotne (MSSF 8, par. 23)²², co dodatkowo może świadczyć, że przychody odsetkowe stanowią lub mogą stanowić element działalności zwykłej.

Analizując przedstawione rozwiązania, należy rozważyć, co jest celem takiej prezentacji. Wysokość zrealizowanych w okresie przychodów informuje inwestorów nie tylko o przychodach zrealizowanych na podstawowej działalności operacyjnej, lecz także o przychodach na działalności zwykłej, powtarzającej się systematycznie i świadomie zarządzanej. Wielkość ta pozwala na prognozowanie, jakie wielkości jednostka zrealizuje w przyszłości. To, jakie obszary składają się na wykazywaną pozycję, odczytać można na przykład w notach, gdzie zostaną wyodrębnione istotne elementy (na przykład przychody z tytułu świadczenia usług, przychody ze sprzedaży produktów, przychody z tytułu odsetek, przychody z tytułu najmu, przychody z tytułu dywidend), jak również w nocie poświęconej sektorom operacyjnym.

W przedstawionym kontekście pojawia się pytanie, czy rzeczywiście podmioty prezentują wskazane elementy (odsetki, dywidendy) w ramach przycho-

²⁰ *International Financial Reporting...*

²¹ Ujawnienia takie wynikają z wymagań MSSF 8 *Segmenty operacyjne*.

²² *International Financial Reporting...*

dów z działalności zwykłej i jaka jest skala tego zjawiska, na przykład ile podmiotów wykazuje przychody z tytułu odsetek jako element przychodów rozpoczynających rachunek zysków i strat.

5. PRZYCHODY ZE ZWYKŁEJ DZIAŁALNOŚCI – WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

W celu sprawdzenia, czy jednostki wykazują m.in. przychody z tytułu odsetek w ramach przychodów ze zwykłej działalności, rozpoczynających rachunek zysków i strat, przeprowadzono badanie empiryczne. Na podstawie przedstawionych w poprzednich punktach rozważań postawiono następującą hipotezę badawczą: „Największe pod względem kapitalizacji rynkowej niefinansowe podmioty notowane na Londyńskiej Giełdzie Papierów Wartościowych (*London Stock Exchange* – LSE) wykazują przychody z tytułu odsetek w ramach przychodów ze zwykłej działalności w ramach pierwszej pozycji prezentowanej w rachunku zysków i strat”. Podmioty notowane na LSE wybrano ze względu na zastosowanie MSSF oraz umiejscowienie giełdy londyńskiej w obszarze gospodarczo-kulturowym, w którym powstają standardy międzynarodowe. Weryfikacji hipotezy badawczej dokonano na podstawie analizy skonsolidowanych sprawozdań finansowych przygotowanych na koniec 2010 r.²³ przez spółki uwzględnione w indeksie FTSE100²⁴.

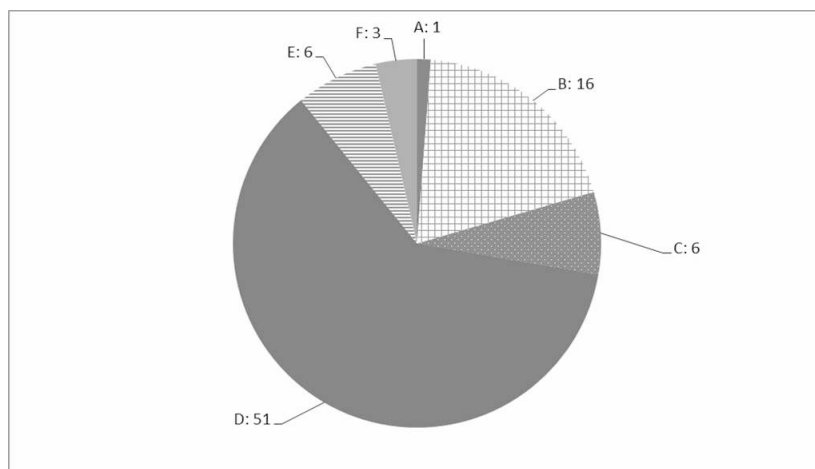
Po wstępnej analizie sprawozdań odrzucono 17 spółek ze względu na ich przynależność do sektorów finansowych (16 spółek) oraz stosowanie regulacji amerykańskich (1 spółka). Wśród sprawozdań pozostałych 83 podmiotów podlegających dalszej analizie stwierdzono, że 16 podmiotów wyodrębniło w rachunku zysków i strat przychody z tytułu odsetek i zaprezentowało je odrębnie od przychodów z działalności zwykłej, rozpoczynającej rachunek zysków i strat.

W przypadku kolejnych 57 jednostek ustalono, że zaprezentowały one w rachunku zysków i strat (lub sprawozdaniu z całkowitych dochodów) przychody finansowe. Wśród spółek podających przychody finansowe (57 podmiotów) 51 jednoznacznie wskazało na uwzględnienie w nich przychodów z tytułu odsetek. Pozostałe 6 spółek nie podało jednoznacznie, gdzie prezentuje przychody z tytułu odsetek w rachunku zysków i strat, odrębna prezentacja przychodów finansowych może jednak sugerować, że w tej części.

²³ Na dzień bilansowy 31.12.2010 r. lub datę zbliżoną, jeżeli podmiot nie przygotowuje sprawozdania na koniec roku kalendarzowego, lecz inny moment.

²⁴ Indeks FTSE100 (*Financial Times Stock Exchange*) to indeks akcji 100 największych spółek giełdowych notowanych na Londyńskiej Giełdzie Papierów Wartościowych, spełniających określone kryteria kapitalizacji i płynności. Spółki uwzględnione w FTSE100 stanowią około 80% kapitalizacji giełdy londyńskiej.

W grupie pozostałych 10 spółek (niewyodrębniających przychodów finansowych bądź przychodów z tytułu odsetek) 6 wykazało w rachunku zysków i strat przychody inwestycyjne (po przychodach z działalności zwykłej), w ramach których prezentowały przychody z tytułu odsetek, 3 nie wskazały, w jakiej pozycji prezentują przychody z tytułu odsetek, a jedna spółka podała, że przychody z tytułu odsetek korygują koszty finansowe. Wyniki badania prezentuje wykres 1.



Wykres 1. Rozkład spółek pod względem wykazywania przychodów odsetkowych

- A – Przychody odsetkowe korygują koszty finansowe
- B – W RZiS prezentowane przychody odsetkowe, jednak odrębnie od przychodów z działalności zwykłej
- C – W RZiS prezentowane przychody finansowe, brak jednoznacznego wskazania umiejscowienia przychodów odsetkowych
- D – W RZiS przychody odsetkowe uwzględnione w prezentowanych przychodach finansowych
- E – W RZiS przychody odsetkowe uwzględnione w prezentowanych przychodach inwestycyjnych
- F – Brak informacji o przychodach odsetkowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań własnych.

Przeprowadzone badanie pozwala na negatywną weryfikację postawionej hipotezy badawczej. Podmioty notowane na giełdzie londyńskiej nie prezentują przychodów z tytułu odsetek jako elementu przychodów z działalności zwykłej na początku rachunku zysków i strat (lub sprawozdania z całkowitych dochodów, jeśli obejmuje ono pozycje wynikowe).

6. PODSUMOWANIE

Prezentacja wyników działalności inwestycyjnej i finansowej jest uzależniona od specyfiki jednostki, a także od regulacji rachunkowości, którym jednostka podlega. Zazwyczaj w podmiocie specjalizującym się w prowadzeniu inwestycji finansowych bądź niefinansowych jest uzasadnione wykazywanie osiągniętych zysków lub strat z tego tytułu, w tym przychodów odsetkowych lub opłat dzierżawnych jako elementu działalności operacyjnej. Analogicznie elementy takie są wykazywane jako działalność pozostała lub finansowa w jednostkach koncentrujących się na innych obszarach, na przykład produkcji i sprzedaży. Kwestią problematyczną pozostaje prezentacja takich elementów, gdy stanowią one istotną część systematycznie prowadzonej i świadomie zarządzanej działalności podmiotu. Wskazany problem nabiera dodatkowego znaczenia w kontekście stosowania regulacji międzynarodowych; MSR 18 wskazuje bowiem, że na przykład przychody z tytułu odsetek lub przychody z dywidend stanowią element przychodów z działalności zwykłej (*revenue*).

Zgodnie z wytycznymi MSR 1 przychody z działalności zwykłej są prezentowane jako pierwsza pozycja w rachunku zysków i strat. Jak obrazują przeprowadzone badania empiryczne, niefinansowe podmioty notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Londynie, uwzględnione w indeksie FTSE 100, nie wykazują przychodów z tytułu odsetek w ramach *revenue*, lecz prezentują je odrębnie lub w ramach innych pozycji. Oznacza to, że wiele spółek zrównuje działalność zwykłą ze stosunkowo wąsko rozumianą działalnością operacyjną, niezgodnie z wytycznymi MSR 18.

BIBLIOGRAFIA

- Gmytrasiewicz M., *Dyskusyjne metody ustalania i prezentacji wartości według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 53 (109), SKwP, Warszawa 2009.
- Helin A., Szymański K.G., *Sprawozdawczość finansowa spółek kapitałowych, FRR w Polsce*, Warszawa 2001.
- International Financial Reporting Standard*, IASB, London 2010.
- Jaruga A.A. (red.), *Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe*, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Jeziarska E., *Nadrzędne zasady rachunkowości w świetle zmian we współczesnej rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 46 (102), SKwP, Warszawa 2008.
- KSR 5 *Leasing*, Ministerstwo Finansów RP, <http://www.mf.gov.pl/dokument.php?const=1&dzial=74&id=17731&typ=news> (odczyt 24.10.2011).
- KSR 1 *Rachunek przepływów pieniężnych*, Ministerstwo Finansów RP, <http://www.mf.gov.pl/dokument.php?const=1&dzial=74&id=17731&typ=news> (odczyt 24.10.2011).
- Martyniuk T., *Przychody jako kategoria prawa bilansowego*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 54 (110), SKwP, Warszawa 2010.

- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej*, IASB – SKwP, Warszawa 2007.
Preliminary Views on Financial Statement Presentation, Discussion Paper, IASB, London 2008.
Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz. U. 2001, nr 149, poz. 1674 z późn. zm.).
Samelak J., *Zasada ostrożności w teorii i praktyce rachunkowości (głos w dyskusji)*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” tom 38 (94), SKwP, Warszawa 2007.
Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. 2009, nr 152, poz. 1223 z późn. zm.).

Maciej Frendzel

**SOME ASPECTS OF IDENTIFICATION AND PRESENTATION OF INCOME
ON ORDINARY, INVESTING AND FINANCING ACTIVITIES**

An article undertakes an issue of presentation of income on ordinary, investing and financing activities. There analyzed different possibilities of preparation of income statement depending on different perspectives as well as issues relating to presentation of revenue (gross income on ordinary activities). To verify a stated research hypothesis there made an analysis of some financial statements issued by companies listed on London Stock Exchange.